

PAULUS SNIJDERS

DE SPINDRAAD

EEN BILDUNGSROMAN

pachinco publishing uithoorn

Colophon

Titel : De Spindraad
Genre : Bildungsroman
Druk : maart 2019
Drukwerk : Printforce Nederland BV, Culemborg
ISBN : 978-94-63867-2-5 NUR 301
Copyright : © 2019 pachinco publishing
Website : www.paulussnijders.nl
Contact : pachinco05@hotmail.com

Deutscher Titel : Der Spinfaden
Die Veröffentlichungsrechte für die deutschsprachigen Länder sind zu verkaufen
English title : The Spinning-Thread
The publishing rights for the English language markets are for sale

INHOUD

1 Een machtig concern	1
2 Wennen in Frankfurt	6
3 Het begin: Ganacker	12
4 Aan de slag	19
5 Rattentandjes	27
6 Drang naar het Oosten	35
7 Bezigheden buiten de poort.....	42
8 Een schaduw vooruitgeworpen.....	51
9 Reminiscenties.....	61
10 Chinezen op de thee.....	71
11 Op een warme roze wolk	79
12 Johanna	88
13 De angsthaas	97
14 Stoot onder de gordel	106
15 Gran Chaco	115
16 Omwentelingen	124
17 Technocratia.....	131
18 Goodbye gouden jaren.....	137
19 Het syndicaat.....	144
20 Turbulentie	153
21 Doemtijden.....	161
22 Boston.....	170
23 Taunus	178
24 Het lot in eigen hand	187
25 Sander.....	195
26 De boswandeling	208
Noten.....	218

prescripta

Ἐνθα δ'έπειτα πείσεται, ἄσσα οἱ Αἴσα κατά Κλωθές τε βαρεῖαι
Γεινομένῳ νήσαντο λινῷ, ὅτε μιν τέκε μήτηρ.....

*'En daar zal hem bereiken alles wat bij zijn geboorte het lot en de ernstige spinsters
Hem in hun draad, toen zijn moeder hem baarde, eens toe willen spinnen'*
Homeros, Odyssee, VII, 197 e.v.

*Clotho eerst het werk begint,
Lachesis steeds verder spint;
Snijdt Atropos de draad af,
brengt zij u, o mens, in 't graf.*

Schwab, Griekse mythologie; Het Spectrum Utrecht 2000, Meleager, p. 78.

voor Rascha Peper

1

EEN MACHTIG CONCERN

Met een gebaksvorkje tikt Wilhelm Lohse drie keer goed hoorbaar tegen een leeg bierglas en mét de nagalm van het gerinkel valt er een soort van gewijde stilte over het kleine gezelschap.

'*Liebe Freunde*, mag ik kort uw aandacht. En aan onze nieuwe teamleden, heren, nogmaals welkom bij Hellbrand.'¹

Lohse is de chef van de sales force. Hoewel de onderneming van oorsprong Duits is waren Engelstalige termen massaal gangbaar geworden in het internationale zakenverkeer. En zeg nou zelf, sales force klinkt toch een stuk soepeler dan..... *Verkaufsabteilung*.

Lohse maakt een gespeeld zelfverzekerde indruk. Hij is een lange, wat slungelachtige man, bijna onopvallend doorknikkend in beide knieën alsof hij als een lamme marionet aan een draadje bungelt. Zijn kostuum zit ruim maar onberispelijk zoals Amerikaanse filmsterren uit de vijftiger jaren hun pakken droegen. Op zijn aangezicht is een sprieterige glijneus gebeiteld. De neus loopt te lang door. In de wandelgangen heet Lohse Pinocchio, dat lag wel voor de hand. De glijneus straalt een misplaatst superieur air uit alsof hij wil aangeven dat zijn bezitter de wijsheid van het bedrijf in pacht heeft.

Lohse is begin veertig. Ooit begonnen in de postkamer is hij met geslepen ellenbogenwerk opgeklommen tot het echelon chefs dat gewend is zonder veel ruchtbaarheid beslissingen door te drukken.

Onder de rook van de top ligt zijn speelveld.

Het kleine gezelschap treft elkaar in dezelfde directiefoyer op de bovenste etage waar Karol Bandorf de vorige keren met de chef had gesproken.

Hij ontmoet nu de andere twee gelukkigen.

'Vanmorgen hebben we spijkers met koppen geslagen' verklaart Lohse glimlachend in een minzame poging iedereen op z'n gemak te stellen.

'In overleg met de directie heb ik de laatste knopen doorgehakt. Maar voordat we de flessen ontkurken stel ik voor dat er met ieder van jullie nog een kort onderhoud wordt gevoerd. Zodat we allemaal zeker zijn van onze zaak en er geen misverstanden blijven hangen.'

Karol Bandorf luistert. Typisch staaltje van *Deutsche Gründlichkeit* vindt hij, óf die man volgt netjes de protocolaire lijn óf hij is gewoon een bange wezel en durft geen fout te maken uit angst te falen tegenover zijn superieuren.

Lohse houdt de regie strak in handen.

‘Laten we ons opsplitsen.’

Aan Karol vraagt hij: ‘Wil jij met Konrad Seidel meegaan naar zijn kamer hier op de gang? Jullie hadden al kennisgemaakt.’

Voor de derde keer in dat najaar van 1984 was hij het imposante hoofdgebouw genaderd.

Ze hadden hem de dag ervoor gebeld: de directie van het concern had een besluit genomen, hij werd verwacht.

Het was een soepele taxirit vanaf het vliegveld naar de binnenstad. Er reed weinig verkeer. Op het oog ontspannen zat hij op de achterbank en liet de bedrijvigheid op straat als een stomme film aan zich voorbijgaan. Met zijn gedachten was hij al in functie. Hij zou in een uitdagend nieuwe wereld stappen, talloos vele wonderlijke mensen ontmoeten, andere culturen ontdekken, op eigenaardigheden stuiten en veel kennis vergaren. Hij had geen idee hoe zich dat zou ontwikkelen, of hij daar in zou passen en zijn plaats zou weten te vinden.

Even kwam nog de gedachte bij hem op dat ze hem straks beleefd zouden afwijzen, dat hij pro forma op deze achterbank zat. Maar hij verwierp het spookbeeld meteen als een regelrechte idioterie.

Wéér liep hij in Frankfurt, wéér over de chique Bockenheimer Anlage. De ijle oktoberlucht kalmeerde. Geen zuchtje wind. In zijn neus snoof hij de geur van gepofte kastanjes.

Slechts enkele passen tot aan de draaideur. Hij controleerde of alle spullen op de juiste plek op de man waren: opschrijfboekje met pen, schone zakdoekjes, zijn houten kammetje, portemonnaie met declaratiebonnen, viegticket. Hij voelde de spanning stijgen in de aangetrokken bedrading van zijn brein. Dan kijkt hij omhoog. Het massieve gebouw lijkt hem een groot theater. Hij ziet de draaideur aan voor artiesteningang, fantaseert er de toneelgordijnen bij. Ik sta nu op het podium, alles is nog donker, verbeeldt hij. De helpers staan klaar om aan de touwen te trekken en de gordijnen open te schuiven. Zijn schouderbladen trekken samen, de borst gaat vooruit, een imaginaire wand achter hem weerhoudt zijn voeten een stap terug te doen.

En zo, de verse kastanjelucht inademend, was hij manmoedig door de draaideur naar binnen gelopen.

In een raamloos en ongezellig kamertje zit hij tegenover Konrad Seidel. Aan een muur hangen wat vergeelde posters van Duitse steden.

De oude rot, gestoken in een driedelig donkerbruin kostuum van dik Engels tweed, maakt een afwezige indruk. Om de zoveel seconden knippert hij spastisch met zijn oogleden alsof hij de slaap eruit wil verdrijven. Negentig procent van zijn buikomvang is kosten zaak. In zijn vest zit een hanguurwerk verstopt. Een bedompte geur van pruimtabak stijgt Karol naar het hoofd.

Op het bureaublad tussen hen in liggen enkele trofeeën uitgestald, door Seidel buitgemaakt op lang vervlogen dienstreizen: wajangpoppen van Java, een Arabische waterpijp, een pennenbak van speksteen en een stel onbestemde figuurtjes eromheen. Alles dik onder het stof.

‘We hebben intern accuraat over je nagedacht’ begint de veteraan traag. Jarenlang had Seidel als enige zowat alle verkooprelaties onder zijn beheer gehad. Hij gold als Hellbrands boegbeeld maar raakt nu zienderogen uitgeblust en koerst versneld aan op een riante pensioenregeling.

‘Je hebt een sympathieke indruk gemaakt bij je eerdere bezoek. Je aanbevelingen zijn mooi, je hebt prima werk geleverd daar in dat altijd maar swingende Amsterdam. Wat een heerlijke kroegen zijn daar toch!

En je kent de weg in Rusland, dat had je ons de vorige keer uitvoerig verteld, interessante baan had je. Een xenofob volk wat mij betreft maar jij zal die verdomd eenzellige Russen wel beter begrijpen dan ik. Helaas mis je commerciële ervaring in het uitgeefvak en van marketing weet je ook niet veel, als ik de informatie goed heb gelezen. Ze moeten in je investeren. Middelen zat, geld speelt hier geen rol. Begrijp me goed, vriend, je zult hard moeten aanpakken, dat geldt net zo goed voor de andere nieuwelingen. Heb je daar zin in?’

‘Zeker, ik sta te trappelen. Help me maar gauw op gang.’

Een puntiger antwoord kon Karol voor het moment niet bedenken. Zijn gedachten dwaalden al verder, naar de afloop van deze hele geforceerde bijeenkomst, naar herfstbladeren en kastanjelucht.

‘Laat me je één ding helder meegeven, jongeman, je treedt binnen bij een machtig concern, de bedrijfsformule van deze tent zit als geramd. Een oer-Duits handelsmodel. Ons fonds is het beste fonds van de hele wereld. Hellbrand zet de trends en bepaalt het prijsbeleid, kortom, ook de grootste concurrent legt ’t af. We trekken de beste auteurs aan. Universiteiten, onderzoekscentra, allemaal hebben ze studiemateriaal nodig. Dat is de *hardware* die we uitgeven, met een mooie, dure strik eromheen. Al het materiaal is door wetenschappers geschreven. Die mensen zijn zielsgelukkig en apetrots wanneer wij hun werk uitgeven. Dat noemen we commerciële kennisoverdracht. Houd dat scherp voor ogen waar je ook bent en met wie je ook praat.

Na ja, gut, ik vind het erg prettig dat ik voor de eerstkomende tijd je mentor mag zijn.’

Seidel steunt alsof hij daar als een berg tegenopziet. Bovendien lijkt hij uitgeput na zoveel uitleg.

Hij perst er nog een niet onbelangrijke mededeling uit.

‘Met twee, drie weken wil ik je introduceren bij enkele van onze agenten en afnemers, de rest volgt vanzelf. Stel me vooral vragen.’

Zijn toon klinkt plichtmatig, niet betrokken. In enkele standaardzinnen rondt hij het gesprek af.

‘Hoog tijd om naar de kroeg te gaan’ eindigt hij, ‘ik bedoel mijn *Stammkneipe* in de binnenstad!’

Iedereen is terug in de foyer.

Er heerst een losse sfeer maar spanning is voelbaar. De sales force van Hellbrand breidt uit en de nieuwe doelstelling is zowel afnemers als tussenkanalen meer persoonlijk en gericht te benaderen. Drie nieuwe functies waren te vergeven, drie gelijkwaardige functies voor verschillende gebieden. Er waren drie kandidaten overgebleven en Karol Bandorf is één van hen.

Kan er nog iets misgaan?

Een groepje opgewonden secretaresses schuift stoelen aan. Op een met damast tafellinnen afgedekt dressoir staan flessen en glazen opgesteld.

Directieleden zijn verschenen, belangstellend en met enige reserve de koppen observerend van de nieuwbakken teamleden.

Zijn keel schrapend tikt Wilhelm Lohse, nu met een vulpen, tegen een holle kristallen vaas. Door de dikte van het glas bleef een mooie galm achterwege en daarom schraapte hij nogmaals zijn keel.

‘Mag ik voor een moment weer uw aandacht, *bitte?*’ Met de directie naast zich neemt hij een formele houding aan.

‘Ik begrijp dat ieders zenuwen hevig hebben rondgeraasd, bij mij ook. Ik ben blij dat we deze werkdag in een feestelijke stemming kunnen afsluiten.’

Het is vrijdagmiddag, *Feierabend* staat voor de deur. Ik zie dat de *Sekt* is aangerukt. Laten we het glas heffen op een mooie toekomst voor Benno, Felix en Karol bij Hellbrand.’

Er wordt beschaafd geapplaudiseerd.

Kurken knallen, sprankelend vocht vloeit in en over de glazen. Een van de secretaresses laat een glas uit haar handen vallen, het spat uiteen op de stenen vloer, wat de stemming verhoogt.

Karol schudt links en rechts handen, *en passant* een glas wegdrinkend. Zijn dunne, studentikoze das is scheef gaan zitten, wat maakt het uit. Van alle commotie staat het water in zijn schoenen maar dat merkt niemand.

Ineens benauwt hem de omgeving.

Hij verbeeldt zich dat iedereen naar hem kijkt, dat mensen hem observeren en keuren, op zijn uiterlijk afgaan, de maat nemen. Die ruimtelijke beklemming overkomt hem wel meer, bijvoorbeeld wanneer hij

rondloopt in een warenhuis op een zaterdagmiddag of zich een weg probeert te banen door een volle winkelstraat. Hier, in de feestelijke foyer, krijgt hij het belachelijke gevoel dat de mensen zich aan hem opdringen. Terwijl het maar om enkelingen gaat!

‘Is er iets, *Herr Bandorf?*’ vraagt hem een der secretaresses met een bezorgde blik.

‘Nee hoor, dank je wel, hoezo?’

‘U kijkt zo serieus, zo afwezig als ik dat mag zeggen. We zijn allemaal blij. U toch ook?’

‘Ja, zeker, ik laat alle indrukken op me inwerken. Ik ben ook blij.’

Waarom ben ik zo opgelaten, vraagt hij zich af. Zelfs de eerste de beste secretaresse merkt het op, daarvoor is toch geen reden? Ja, die is er wel, ik sta niets te doen en weet niet wat ik kan doen, alleen maar knikken en beleefd glimlachen. Eigenlijk weet ik me geen raad tussen deze onbekenden en doen alsof ligt me niet. Ik wil hier weg.

De flessen Sekt zijn vlot uitgeschonken, lege glazen worden verzameld, de roerige receptie is voorbij. Het biedt Karol de kans afscheid te nemen. Hij is de enige die een vliegtuig moet halen.

Een lift inschietend, herademt hij.

Zo, van die opgeprikte smoelen ben ik verlost.

Hoe laat zou het zijn, waar hangt een klok? Waarom heb ik nooit een horloge om? Mechanisch graait hij in een binnenzak van zijn colbert. Hij voelt in de andere binnenzak of het originele houten kammetje, uit de Chinese winkel op de Amsterdamse Zeedijk, nog op z’n plaats is. En hij denkt: dáárom keek iedereen naar me, ze hebben me al op voorhand gewogen. Wat weten ze nou eigenlijk van me? Ik ben eind dertig, een getrouwd man, Magnus ligt heerlijk in zijn wieg te ronken, ik zal bij Hellbrand echt in het gareel moeten gaan lopen, me elke dag scheren, een fatsoenlijke garderobe aanleggen. En de tijd van vrijbuitery en dagdromen, zou die voorbij zijn?

Het besef dat hij is aangenomen bij de grote wetenschappelijke uitgever, als *salesman*, dringt vaag tot hem door als hij haastig het benedentoilet naast de portiesloge inschiet. Hij slaakt een metersdiepe zucht van opluchting, schudt tienduizenden aangespannen zenuwbanen los, stopt zijn bezwete hoofd onder de kraan.

Dan kijkt hij op in de spiegel en knipoogt.

Als hij buiten is houdt hij de eerste de beste taxi aan.

2

WENNEN IN FRANKFURT

‘Ja hoor, ik zie het meteen, aangenomen! Waarom heb je niet gebeld vanuit Frankfurt? Nou ja, fantastisch nieuws.’

Met een brede zwaai had zijn vrouw Janine de voordeur geopend. Ze geeft hem een vluchtige kus op een verregende wang.

‘Ik had er al op gerekend, laat me gauw een fles openmaken. Laat de kinderen alsjeblieft slapen, ze horen het morgen wel. Hoera, gaan we gelukkig weg uit deze suffe slaapstad.’

Meteen een minischets van Janine. Het hart vóór op een vlijmscherpe tong, onverbloemd en doorgaans verwijtend. Een jonge huismoeder die haar geestdodende bureaubaan had opgegeven om kinderen groot te brengen.

Met een snelle ruk aan zijn buitenjas trekt ze haar vermoeide man de gang in.

Alsof ze vol ongeloof moet verwerken wat ze zelf, zonder dat Karol één woord had kunnen uitspreken, als voldongen feit had aangenomen, vraagt ze retorisch: ‘Gaan we echt met z’n viere in Duitsland wonen, Karol? Germanen, stoer volk, bij hen is alles *besser* en *über*, de echte *Übermenschen!*’

Ze lacht om haar eigen grapje.

‘Dat wordt nog wat. Mijn stiefvader de binnenschipper zei altijd ‘recht zo die gaat’, die zag wel waar het schip zou stranden. Kom, meneer de salesman, je stinkt, ga je oprissen. Ik zie je zo in de keuken.’

Ze doet de voordeur achter hem dicht, geeft hem ’n duwtje in de rug en duikt de voorraadkast in op zoek naar een fles wijn en toastjes.

Aan boord van het vliegtuig terug naar Amsterdam had hij met mineraalwater een smakeloze zalmzalade weggespoeld, terwijl hij langzaam probeerde te wennen aan het beeld dat zijn leven een kapitale wending ging maken.

Een weerbarstig gevoel beroerde zijn maag en bij vlagen verschenen hem groene en gele kleuren van tegenzin voor de ogen.

Waar begin ik aan, dacht hij, weg uit Nederland, wat bezielt me om in Frankfurt te gaan werken? Welke mysterieuze krachten drijven me op, wat doe ik mijn gezin aan? Kunnen we niet beter gewoon blijven waar we zijn? Één telefoontje en alles is afgezegd. Ben ik echt zo avontuurlijk als mijn vrienden beweren?

Hij bleef de antwoorden schuldig en hij voelde zich te moe om zich er op dat ogenblik druk over te maken. Hij had het restant van de salade laten afruimen, zijn schouders opgehaald en zich overgegeven aan de troostrijke gedachte dat de dingen altijd anders gaan dan je zelf ooit zou wensen.

Terug op vaderlandse bodem was hij, alsof de duivel hem op de hielen zat, door de verlaten aankomsthal gerend, had met drie treden tegelijk de roltrap genomen en was precies op tijd op het perron om de trein te pakken, die zijn komst al suizend door de tunnelgang had aangekondigd. Naarmate de intercity de Haagse voorstad naderde viel er een lichte motregen op de treurige weilanden. Een naargeestige avond, je rook niet meer de bijna bedwelmende geur van gepofte kastanjes maar onversneden vleugen drassige koeienlucht.

Gedoucht, wankel van indrukken en met een glas *Frascati* in de hand, staat Karol aan de keukentafel.

‘Liefje, ik ben helemaal óp, uitgewoond. Wát een dag. Er staat een ander mens voor je, weet je dat?’

‘Voor mij niet, maar als jij dat zegt..... Wat hebben ze met je gedaan dan, dat je anders bent dan toen je de deur uitging vanmorgen?’

‘Niks, ik moet alleen wennen aan de omschakeling’.

‘Nou dan, drink je wijn op, ga vast naar boven, ik doe de lichten uit en stop de kinderen nog even goed in. Ga slapen en dan begin je morgen met omschakelen op jouw manier.’

Gedachteloos had hij gedaan wat ze hem had opgedragen.

Dat hij als een blok in slaap was gevallen had hij niet meer meegemaakt.

Zijn lichaam ligt in diepe rust. Zijn geest dwaalt, heeft Frankfurt achter zich gelaten, is terug op thuishonk in zijn eigen slaapkamer en vertelt hem wat hij eerder wist. Hij voert hem mee naar Janine, die, al merkt Karol niets, met haar warme lijf sensueel tegen hem aan is gekropen.

Janine Linse was nooit een honkvast type geweest.

In haar doelloze tienerjaren had ze rondgezworven in de provinciestad waar haar moeder in een nieuw huwelijk had getracht het brokkelige huishouden meer in evenwicht te brengen. Dat was mislukt. De binnenschipper had nog gezorgd voor twee handenbindende stiefbroertjes en toen was hij overboord geslagen.

Na zijn dood bracht Janine een half jaar door in een jeugdopvangcentrum. Toen ze na tal van dwaze omwegen een bureaubantje had gevonden in Den Haag, waar ze op een tochtige zolderkamer afhankelijk was van de grillen van een louche huisbaas met losse handjes, was ze tegen Karol Bandorf opgebotst.

Letterlijk, in een kantoorgang. Het zou een tumultueuze relatie worden waarin Karol zich dikwijls verbaasde over haar onvoorspelbare afhankelijkheid, en over de zijne.

Soms, in die grillige ogenblikken dat hun onderlinge verstandhouding hortend spoorde en empathie voor de ander ontbrak, vroeg hij zich af of ze visioenen koesterde die niet voor zijn medeweten bestemd waren.

Over visioenen of toekomstbeelden of vaste plannen met de kinderen hadden ze nog nooit gesproken. Over zoveel andere onderwerpen praatten ze ook zelden.

De migratie naar Frankfurt bracht de nodige beroering. Handelingen volgden elkaar in ijltempo op. Geholpen door Hellbrands personele dienst kocht Karol met een gunstige banklening een ruime benedenwoning vlakbij metrostation Bornheim Mitte. Een levendig stadsdeel met een relatief jonge, hippe bevolking. Trendy winkels, kleurrijke boetieks, overal eetcafés.

Aan de woning viel weinig op te knappen, alleen vernieuwing van sanitair en wat buitenschilderwerk.

De Bandorfs verlieten hun doorzonflat in de suffe slaapstad bij Den Haag. Hun complete inboedel was in een kanjer van een verhuswagen verdwenen, de truck bleef half leeg, hij toonde een gapend buitengat.

Niemand liet een traan toen de voordeur in het slot viel. Niemand stond hen uit te zwaaien en de laatste sluiers van het ochtendgloren losten op in een zachtaardig licht.

Met kwebbelende Bettina, speen zuigende Magnus en alle handbagage hadden Karol en Janine een taxi genomen naar het station.

‘Dit is wat je noemt luxe’ merkt Janine op wanneer ze, onderuit zittend in een eerste klas coupé, de door schapen en paarden bevolkte polders aan zich voorbij zien flitsen. Ze kan zich niet herinneren ooit eerste klas te hebben gereisd.

‘Het voelt alsof we naar de andere kant van de wereld gaan, alsof we nooit meer terugkeren. Heb jij dat idee ook, Karol?’

Hij zegt dat hij het niet weet. Dat hij er langer over doet dan zij om aan veranderingen te wennen.

‘Je krijgt in elk geval een mooie baan’ gaat ze verder, ‘interessante reisjes. O, wat zul je me gaan missen!’ Haar lippen samenknijpend trekt ze een zielig gezichtje.

‘En een veel beter salaris. Kunnen we tenminste sparen, de kinderen gaan goed geld kosten.’

Ze knikt met een fronsende blik naar haar lieverdjes die, op de bank tegenover hen, zitten te soezen op het monotone gedender van de trein.

‘Kinderen kun je trouwens overal opvoeden. Deze zijn nog zo jong, ze passen zich gemakkelijk aan.’

‘Daar heb je gelijk in.’

Karol schudt heftig van ja als teken dat hij het roerend met haar eens is. Hij streelt de kleine Magnus over zijn zacht warme ruggetje en trekt hem naar zich toe.

Naar buiten kijkend, zijn ogen gericht op een denkbeeldig punt in de verte, gaan zijn gedachten terug naar een voorlopig laatste avondje stappen, onlangs in Amsterdam, met zijn vrienden. De jongens van de middelbare schooljaren.

‘Begin je eindelijk aan die glanscarrière van je?’ vragen ze hem plagerig wanneer hij hen bijpraat over zijn nieuwe baan en dat het een grote stap in het ongewisse voor hem is.

Stephan Kant, op één been wiebelend tegen de cafébar, een tenger gebouwde, opvallende heruitgave van Mick Jagger, maakt hem uit voor deserteur: ‘Eerst verlaat je de grachtengordel om ergens vlak achter de duinen je heil te zoeken. Nu ga je nóg verder van huis.’ De straffe kettingroker had er een nieuwe peuk bij opgestoken.

Het commentaar van Jozef Veldman is milder. Hij studeert voor patholoog-anatoom en snijdt dagelijks in gekoeld lijkenvlees: ‘Je verdwijnt toch niet voorgoed uit ons beeld, Karol? We schaakten de laatste jaren weliswaar al minder maar moet ik serieus op zoek naar een andere tegenstander? Hier, steek een verse sigaar van me op!’

Rein Schrande, die van plan is iets in de Amerikaanse filmwereld te beginnen, en Barry Endstra, een droevige dromer die zich nergens op zijn gemak voelt, graaien tegelijk óók een donkerbruine Cubaan uit het opengeslagen kistje dat Jozef voorhoudt.

Gekscherend hadden de oud-gymnasiasten Karol allerlei verwijten naar het hoofd geslingerd, dat hij de benen nam zonder hun toestemming, dat hij de stadspoorten nooit had mogen verlaten. Maar ze waren goedgehartig en ze gunden hem de uitdaging.

Terwijl de trein de noordelijke buitenwijken van Keulen passeert herinnert Karol zich de woorden waarmee hij zijn vrienden die avond had willen geruststellen: ‘Zover ga ik niet weg, jongens, jullie gaan nooit uit mijn hart. Jullie kennen me, ben ik een man voor een carrière? Een carrière bouw je niet op, die heb je van nature of die heb je niet. Ik heb geen carrière. Misschien kom ik op een dag terug.’

‘Over twee uur zijn we in Frankfurt’ hoort hij Janine zeggen.

Bettina knabbelt op een chocoladekoekje. Magnus was tegen zijn vader aan in slaap gevallen.

In het grote, uit robuuste bakstenen opgetrokken pand aan de Bockenheimer Anlage, gerieflijk gelegen achter het Operagebouw en op loopafstand van de winkelstraten in de binnenstad, klopt het hart van de voortvarende uitgeverij.

Hellbrand is een onbetwiste marktleider.

Het concern staat als een onafzienbaar veld zonnebloemen in bloei en wil doorstralen over een volgend veld en nog verder, over de heuvels heen, alle bezaaid met zonnebloemen.

Zonovergoten, gouden jaren liggen in het verschiet, volgens de eigen, interne voorspellingen.

De afmeting van Karols werkkamer is bescheiden. Twintig vierkante meter, rechte muren.

Twee aan elkaar geschoven bureaus, draaistoelen, een grote ronde tafel om papieren en mappen op te leggen of er een kopje thee aan te drinken. In een hoek staat een grauwe plantenbak met erin de miezerige slierten van een verdorde pachira. De potkluit is finaal uitgedroogd.

Aan de muur een landkaart van de deelstaat Hessen. Een kamer van niks. Maar het uitzicht vanuit de derde etage vergoedt veel. Hij en Benno Magath zouden die kamer voor langere tijd delen.

Tijdens de eerste *briefing* binnen de groep worden Karol, Benno en Felix Rotermann overspoeld met basisinformatie over hun functie.

Lohse, Seidel en een clubje marketing managers voeren het woord. Lohse legt de situatie uit.

‘Wetenschap floreert als nooit tevoren. Het aantal beoefenaars groeit recht evenredig aan de groei van de wereldbevolking. Als een magneet trekt Hellbrand de crème van wetenschappers aan. Wij publiceren hun bevindingen, ongeacht of het gaat om een afgerond of een nog lopend onderzoek. Een Chinees, een Indiër, een Argentijn, allemaal vinden ze het prachtig als ze hun werk in een Engelse vertaling bij ons terugzien.

Het aanbod groeit, de vraag groeit. Het wordt jullie taak die vraag op te sporen en voor Hellbrand marktaandeelen uit te breiden en vast te houden. Ieder doet dat in zijn eigen gebieden. Je wordt voor afnemers het levende gezicht van ons concern zoals Konrad, - een vette knipoog richting Seidel - , dat al jarenlang wereldwijd is. De mensen van marketing zullen jullie optimaal ondersteunen. Ik heb er veel vertrouwen in.’

Lohse zit er, aan het hoofd van de ovale tafel in zijn werkkamer, gemakkelijk bij, het bovenste knoopje van zijn smetteloos witte overhemd los. Seidel, gekleed in zijn driedelige kostuum, snuift aan een drassige klodder pruimtabak. Hij lijkt niet geïnteresseerd.

‘Lucy is onze researcher’ gaat Lohse, wijzend op een frêle brunette in een grijs mantelpakje, verder, ‘zij zal alles uitleggen over de verschillende fondsen, het prijsbeleid, de verkoopcondities, de speciale kortingen, álles. Gitte, mijn tweede secretaresse’, - een vinger gaat omhoog naar een andere brunette in colltrui met rinkelende oorbellen als hoepels in - , ‘zal jullie introduceren bij debiteuren en crediteuren. Onze levensaders en jullie permanente *back-up*. Zonder hen zijn onze inspanningen niets waard.

Volgende week brengen jullie een bezoek aan een van de drukkerijen die voor ons werken. Die afspraak is al gemaakt. Erg leerzaam, geeft een helder beeld hoe een tijdschrift van begin tot eind wordt geproduceerd. Enfin, bereid je voor op een pittige stagetijd. Goed opletten, luisteren, vragen stellen, onthouden. Het helpt reusachtig als je bij ons een mooie carrière wilt opbouwen.'

Een lichte siddering trekt kort door Karols rug bij het horen van Lohse's laatste zin.

'De meeste werktijd brengen jullie door buiten de poort, je bent voortdurend representatief. In alle situaties, op bezoek bij handelaren, bij agenten, bij afnemers, tijdens recepties, op een ambassade, op beurzen of waar dan ook, *jij* vertegenwoordigt Hellbrand, in feite *ben jij* Hellbrand. Zorg dus dat je er altijd onberispelijk uitziet.'

Ineens kijkt hij Karol recht in het gezicht.

'Wat ik tot nu toe van jou heb gezien, Karol, het spijt me, dat doet me pijn aan de ogen. Ga, *um Gottes Willen*, met je vrouw een paar van de betere zaken in en schaf een fatsoenlijke garderobe aan.'

Au, wat een botheid! Dat doet pijn! Is die Lohse zo grof? Hem schofferen in het bijzijn van al die onbekenden?

Hij zit als verstijfd, voelt zich zwaar opgelaten, wil onder de tafel kruipen. Hij knikt machinaal als een speelgoedbeest dat hij de boodschap heeft begrepen. Vergeefs zoekt hij in iemands ogen medeleven.

Die namiddag, - het kantoor stroomt leeg, winterjassen haasten zich naar buiten waar een guur koudefront Hessen in zijn greep houdt -, kan Karols brein niets meer opnemen. Niemand had hem aangesproken over Lohse's onbeschofte uitval.

Opgelucht had hij zijn spullen verzameld, zijn parka aangetrokken en de vrieskou opgezocht. Vierhonderd meter verderop was hij het U-Bahn station Alte Oper ingelopen.

Tijdens de metrorit dacht hij terug aan het eerste vrije weekend in Duitse dienst, een paar dagen geleden. Een plotseling oprukkende sneeuwlaag had stad en land in een wit decor omgetoverd. In de achtertuin had hij met Bettina een sneeuwpop gerold. Janine had een okergele winterpeen in zijn neus gestoken. Rozig van het spelen en de buitenlucht waren ze giechelend gaan douchen. Terwijl het warme water over zijn gespierde lijf stroomde had hij zich, in een opwelling, afgevraagd hoeveel zakelijke lunches en diners op hem zouden wachten. Hoeveel hotelkamers hij zou betreden, keuren en weer verlaten.

Bij Bornheim Mitte was hij uitgestapt. Hij had wat muntjes geworpen in de pet van een haveloze, kleumende gitarist die iets riedelde wat op een protestsong moest lijken.

Even had hij gewacht, een sigaret gerold en toen was hij op zijn dooie akkertje naar huis gewandeld.

3

HET BEGIN: GANACKER

‘Ik heb het van iemand opgevangen, nog geen uur geleden. Als ik jou was, Karol, zou ik er meteen achteraan gaan. Wat zou dat een prachtkans voor je zijn.’

Haar stem aan de lijn klonk opgewonden, gejaagd alsof ze de trein moest halen.

Sorina Munteanu, klein van stuk, ondubbelzinnig herkenbaar aan haar Roemeense neus, ongeveer van zijn leeftijd maar al vroegrijps en nadrukkelijk aanwezig, had hem de tip bezorgd.

Een mooie vrouw, wat je noemt een verschijning. Ze is bij Hellbrand verantwoordelijk voor de logistieke opzet en uitvoering van tentoonstellingen.

Hij had haar op dienstreizen ontmoet. De laatste keer tijdens een boekenbeurs in Sofija, op jacht naar verkoopbaar antiquarisch materiaal uit Bulgaarse archieven. Dat was kort voor zijn onafwendbare ontslag geweest.

Het gerucht ging toen al dat de salesgroep van Hellbrand zou worden uitgebreid. Met nieuwe posities. In de bovenlaag van het middenkader.

Een van de posities zou de Italiaanse markt omvatten maar daarnaast vooral focus op Oost-Europa. Op papier een baan om van te watertanden.

En Karol was ontslagen en zat ellendig thuis in de Haagse voorstad met wat wachtgeldmunten terwijl zijn vrouw Janine, met twee beweeglijke kindjes, even mismooedig het spoor ook kwijt was.

En toen, als door een springveer afgeschoten, was er een vrolijk danseresje uit de speeldoos gesprongen in de gedaante van Sorina die hem had opgebeld en zijn dag er ineens iets hoopvoller uit deed zien.

‘Typisch geschikt voor jou, die vacature’ had ze met overslaande stem van enthousiasme gezegd, ‘ik heb je Russisch horen spreken en ook Italiaans, precies de combinatie die ze zoeken.’

Ze spoorde hem aan: ‘Ik zal je persoonlijk aanbevelen, ik ken de mensen die de beslissingen nemen. Wat gun ik je die baan! Je zit zonder werk, wat ik zei, dit is een prachtkans!’

Met blanco verwachting zette hij de zaken op een rij, overwoog voor en tegen en overlegde met Janine dezelfde avond na Sorina’s telefoontje.

Hij had haar advies opgevolgd, een open sollicitatie ingestuurd. Bijna werktuigelijk had hij het gedaan, alsof het hem was opgedragen. Toch leek het alsof hij met een niet te definiëren tegenzin te werk ging, onnadenkend bijna, en niet meer dan een gok wilde wagen omdat een werkloze niks te verliezen heeft. Veel vertrouwen had hij niet in het avontuur.

Maar Hellbrand geeft een reactie.

Wilhelm Lohse persoonlijk, chef van de salesgroep, nodigt hem uit voor een gesprek. Kennismaking, terrein verkennen. Wie is wie, wat voor vlees ligt er in de kuip.

‘Wij zijn zeer in u geïnteresseerd. Kunt u dan en dan komen. Uw onkosten worden vergoed.’

Nadat Lohse hem voor een tweede gesprek had opgeroepen en dat onderhoud, waarbij ook Konrad Seidel was aangeschoven, van de kant van Hellbrand tot concrete zakelijke standpunten en serieuze condities op het gebied van tewerkstelling had geleid, waarin Lohse er geen misverstand over had laten bestaan dat Herr Bandorf eerste gegadigde was voor de beoogde positie maar hij, Lohse, een ruime slag om de arm wilde houden en nog met interne deskundigen, zoals hij ze betitelde, moest overleggen, had Karol besloten zich grondig te verdiepen in de voorgeschiedenis van Hellbrand.

In het publieke domein vond hij een massa aan bronnenmateriaal over de gerenommeerde uitgeverij. Feiten, namen, wetenswaardigheden brachten hem de ontwikkeling van de onderneming tot leven. Maar wat hij ook las, telkens stootte hij op één naam waarnaar met hoofdletters werd verwezen.

Zo openbaarde zich voor hem het beeld van de man die de grondlegger zou worden van Hellbrand als wereldleider in wetenschappelijk uitgeven.

Hij ontdekte dat de man daar in feite slechts één simpele maar daarom niet minder geniale oplossing voor had bedacht.

De geschiedenis voerde hem naar Heidelberg, vijfendertig jaar terug in de tijd. Het is dan 1949.

Het voorjaar is aangebroken en over een helder hemelvlak waait een milde luchtstroom uit het zuiden. Van blijdschap schiet het jonge leven uit de aarde omhoog en daarboven kwettert een gemengd koor van losgeslagen vogels.

In een opengeslagen hemd, de mouwen opgestroopt, wandelt de jonge arts Detlef Ganacker over de Neckarstaden en tuurt over de kalm stromende rivier. Hij is verliefd op zijn mooie geboortestad, op de rustieke, wat saaie ambiance van het historische centrum.

Kort geleden heeft hij zijn studie neurochirurgie aan de plaatselijke universiteit afgerond, met briljante cijfers. Zijn hoofd zit barstensvol ambitie. Ganacker wil naam maken, de boeken in.

En om dat doel te bereiken, begrijpt hij, moet hij het landelijke Heidelberg verlaten.

Duitsland is hard op weg de schade en schande van de verwoestende wereldoorlog te herstellen. Een gewaagde opgave. Het is het proces van de *Wiederaufbau*, waarin Ganacker zijn kansen ruikt.

Tijdens zijn studiejaren had hij een brede belangstelling getoond in kunst en literatuur en hij schreef essays in studentenbladen.

Hij is een man van verlichte ideeën. Met een loyale vriendenkring.

'Ik kan zó een veelbelovende praktijk starten, daar heb ik een kruiwagen niet bij nodig' pocht hij terwijl hij met zijn beste maten een paar biertjes drinkt in een van de kroegen in de *Altstadt*. Zijn opschepperij kracht bijzettend verkondigt hij onder lallend gejoel van zijn vrienden: 'Mijn medisch inzicht is groot maar ik voel me eerder aangetrokken tot de handel. Wachten jullie maar af, ik zet in op een commerciële toekomst want daarmee valt veel meer geld te verdienen dan als chirurg!'

Af en toe een wandelingetje langs de Neckar inspireert hem.

Hij besluit zijn koers te verleggen.

Voorlopig blijft hij in Heidelberg. Hij vindt werk als redacteur van een medisch tijdschrift bij een bescheiden uitgeverij van de *Uni*. Hij houdt zich bezig met bijdragen in zijn eigen vakgebied. De uitgeverij is een onderdeel van een groter uitgeefverband, Hellbrand. Dat is gevestigd in Frankfurt. Tot het uitbreken van de oorlog was het een onbetekenend familiebedrijf met niet meer dan vijftien werknemers. Met het lanceren, in 1950, van een geïllustreerd weekblad plaatst Hellbrand een voltreffer. De verkoop schiet omhoog en de opbrengsten stromen binnen. Het geld wordt benut voor het uitbreiden van de activiteiten.

Ganacker laat zich niet van de wijs brengen door zijn vrienden die steeds minder geloof hechten aan zijn grootspraak in de beschonken uurtjes. Hij onderzoekt de zakelijke constructie van de uitgeverij.

Op een druilerige ochtend, thuis aan zijn werktafel met een grote beker zwarte koffie, doet hij de uitvinding die hem niet alleen gefortuneerd zal maken maar zijn naam daadwerkelijk in de boeken zal opvoeren.

Als door een wesp gestoken stuift hij op en, de stoel omvergooiend, schreeuwt hij: 'Het gaat helemaal niet om die constructie. En dat uitgeeffonds doet er ook niet toe. Die financiën net zo min, die zijn allang op orde. Alles is op orde, op één ding na!'

Triomfantelijk kijkt hij het kamertje in alsof hij in een zaal staat voor een denkbeeldig gehoor. Als een neurotische ijsbeer beent hij de tien vierkante meter op en neer: 'Ik ga het ze vertellen. Ze moeten, ja, ze zullen mijn voorstel aannemen, ik ga het ze vertellen!'

Het was zo eenvoudig. De tijdgeest schoot Ganacker te hulp in zijn drang naar eeuwige roem.

Al sinds de tijd van Gutenberg was de Duitse taal *het* communicatiemiddel in de wereld van de techniek. En ook in andere wetenschappelijke disciplines als filosofie, psychologie of astronomie blonken Duitse geleerden uit.

Maar de nazi's hadden nóg een hoofdzonde op hun geweten want ten gevolge van de oorlog had de Duitse taal aan aanzien verloren. Het Duits was ingehaald en zelfs gepasseerd door het Engels.

Dit beseft Ganacker. Hij doorziet de strategische zet waarmee hij in één formidabele klap legendarisch zal worden.

Diezelfde avond, enigszins afgestoomd na zijn uitbarsting in de ochtend, zit hij met de vaste groep vertrouwelingen weer achter het bier in hun stamkroeg. Borden dampende *Sauerkraut* met glanzend vettige braadworsten worden aangedragen, er worden monden afgelikt en boeren gelaten.

Buiten druift de motregen onverminderd en de schuchtere maan had zich achter dikke wolken opgesloten.

'Ik zal het jullie uitleggen' begint Ganacker als het onderwerp weer over ieders toekomstdromen gaat.

'Kijk, alleen al in mijn eigen vakgebied chirurgie zijn de oplagen van tijdschriften, maar ook van boeken, minimaal en daarom peperduur. Maar wetenschappers moeten bijblijven en dus moet hun instituut of hun bibliotheek of wie of wat dan ook de vakliteratuur kopen. De winstmarge van een uitgever is enorm.' Hij kijkt de kring rond, haalt zijn wenkbrauwen op als een schoolmeester die ziet dat zijn leerlingen bij de les zijn en wachten wat de meester verder vertelt.

'Daar zit ongekende groei in, dat snappen ze bij de directie van mijn uitgever in Frankfurt ook wel. Maar let op! *Achtung*, bitte, hier komt mijn uitvinding van de eeuw! Ik ga ze vertellen dat ze voortaan álles in het Engels moeten publiceren. Álles! *Jawohl, meine Herrschaften*, jullie horen het goed, in het Engels, de communicatietaal van de toekomst!'

Van opwinding loopt hij rood aan, belletjes speeksel verschijnen in zijn mondhoeken.

'Onmogelijk! Voor een Duits bedrijf onmogelijk' reageert een van de jongens fel, 'dat gaat in tegen alle normen en waarden van arbeiden volgens onze zuivere Duitse principes.'

'Een nieuwe capitulatie!' roept een tweede.

Ze komen er die avond niet eensgezind uit.

Kort daarna reist Detlef Ganacker naar Frankfurt. Met overredingskracht en een flinke dosis flair legt hij zijn argumenten bij de directie van Hellbrand op tafel.

'Engels wordt de enig wetenschappelijke communicatietaal van de toekomst in de uitgeefwereld' beweert hij met stelligheid.

Hij overdondert de bestuurders, schetst een nieuwe status van Hellbrand, presenteert een doortimmerd financieel overzicht.